

Repliker och kommentarer*

KARIN RUDEBECK

Är daghemmen lönsamma? En kommentar

Pär Elfvingsson och Anders Zeijlon hävdade i Ekonomisk Debatt nr 6/1981 att den samhällsekonomiska lönsamheten av en fortsatt utbyggnad av daghemmen i bästa fall var noll och mer troligt negativ. Karin Rudebeck ifrågasätter i sin kommentar flera av deras antaganden. Hon kommer i stället fram till ett positivt resultat för samhället.

Pär Elfvingsson och Anders Zeijlon har i en artikel i *Ekonomisk Debatt* nr 6/1981 frågat sig om daghemmen är lönsamma. För att få svar på denna fråga har de försökt studera daghemsutbyggnaden i Uppsala ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Deras slutsatser är att den samhälleliga lönsamheten ligger omkring noll, men att en känslighetsanalys av materialet snarare talar för en viss förlust. Författarna drar slutsatsen att frågan om utbyggnad av daghemmen därmed blir en klart politisk fråga.

KARIN RUDEBECK är sekreterare vid Svenska Kommunförbundet.

En samhällsekonomisk kalkyl kan emellertid aldrig ta med alla aspekter av en fråga i de konkreta kalkylerna. När det gäller samhällsekonomiska kalkyler för barnomsorgen, är det t ex svårt att kvantifiera effekterna för barnen av en kollektiv samvaro under delar av dagen jämfört med en hemmatillvaro, liksom det är svårt att väga in de indirekta effekterna för samhället och kvinnorna av den ökade kvinnliga förvärvsfrekvensen, som utbyggnaden av samhällets barnomsorg möjliggör. En samhällsekonomisk analys av barnomsorgens utbyggnad kan därför, oberoende av om kalkylen visar på plus, minus eller noll, aldrig vara något mer än en del i ett politiskt beslutsunderlag. Någon magisk gräns vid resultatet noll föreligger alltså inte.

Mycket talar för att den snävt definerade samhällsekonomiska nyttan av barnomsorgen har minskat under 70-talet. Det är framför allt två faktorer som lett till detta. Dels har personaltätheten i barnomsorgen ökat, dels har deltidsarbetet bland de föräldrar som får tillgång till barnomsorgen ökat. Båda tendenserna är till stor del direkta effekter av politiska beslut eller ambitioner, t ex rätten till 6-timmarsdag

* I denna avdelning välkomnas kommentarer till tidigare artiklar.

för småbarnsföräldrar och strävan att förbättra kvalitén inom barnomsorgen. Utvecklingen under 70-talet har alltså inneburit att de kvantifierbara kostnaderna har ökat och att de kvantifierbara intäkterna har minskat. Det ter sig därför rimligt att Elfvingssons och Zeijlons (E och Z) samhällsekonomska netto är mindre än de studier som gjorts under 70-talet.

E och Z har emellertid enligt vår mening dragit alltför långtgående och tvärsäkra slutsatser från sitt i många avseenden bristfälliga material.

Författarna gör anspråk på att beakta de långsiktiga effekterna av utbyggnaden av barnomsorgen genom att de tar hänsyn till barnstugelokalernas livslängd. De har emellertid helt bortsett från de långsiktiga kostnader som uppstår när brist på barnomsorgsplatser föreligger. Brist på barnomsorg leder till ofrivilliga förvärvsavbrott för kvinnorna. Förvärvsavbrott leder till upplärningskostnader av olika slag när man åter börjar arbeta. Dessa kostnader kan registreras som lägre löner för dem som gjort förvärvsavbrott.

I ett avseende har E och Z redovisat en känslighetsanalys. Utifrån sina antaganden om det arbetskraftstillskott som utbyggnaden av barnomsorgen i Uppsala skulle leda till räknar man fram två alternativa extremvärden. Eftersom det lägre extremvärdet ligger längre från kalkylvärdet än det övre extremvärdet drar författarna den märkliga slutsatsen att sannolikheten är större att deras beräknade tillskott är överskattat än att det är underskattat. Sannolikheten att kalkylen avviker från huvudalternativet har ingenting med kalkylens förhållande till eventuella extremvärden att göra. För att bedöma den mest sannolika avvikelserna måste man gå in och pröva rimligheten i de antaganden som kalkylen är byggd på. Om man t ex skulle godta Es och Zs principiella

uppläggning av hur man skall beräkna arbetskraftstillskottet, måste man göra en bedömning av sannolikheten att den tidigare omsorgen fördelar sig så som författarna antagit. Det mest slående är då att E och Z räknar med att 12,5 procent av barnen tidigare hade barnflicka. Enligt SCBs barnomsorgsundersökning (S 1980:20) hade 4 procent av samtliga förskolebarn privat tillsyn i hemmet (ej föräldrar) i början av 1980. Det förefaller enligt oss därför mest sannolikt att "barnflickeandelen" är överskattad.

E och Z räknar fram den samhällsekonomska intäkten av utbyggnaden av barnomsorgen genom att multiplicera den frigjorda arbetskraften med en beräknad lönekostnad för denna arbetskraft. Principiellt avviker inte denna metod från tidigare samhällsekonomska studier av barnomsorgen. I själva verket måste emellertid det produktionstillskott som härrör från den arbetskraft som frigörs genom barnomsorgens utbyggnad vara större än enbart lönekostnaderna för denna arbetskraft.

Vid beräkningen av produktionstillskottet har E och Z utgått från medelinkomsten för kvinnor i Uppsala 1977. För att komma till 1979 års lönenivå har man lagt på 7 procent per år. Till detta har man lagt lönebikostnader på 36 procent. Här har E och Z begått flera misstag. Löneökningen för kvinnor mellan 1977 och 1979 uppgick till cirka 10 procent per år. Lönebikostnaderna uppgick till mellan 37 och 44,3 procent 1979. Det är ovanligt att föräldrar med korta deltidar får daghemsp plats.

För att pröva vad Es och Zs kalkyl skulle leda till med riktigare lönekostnadsantaganden har vi i stället utgått från den genomsnittliga arbetsinkomsten för kvinnor i Uppsala 1979 (SCB Taxopak tabell T 1.A). Med begreppet arbetsinkomst erhålls ett mått på in-

komst av förvärvsarbete, vilket borde vara det relevanta i detta sammanhang. Eftersom vi inte fått tag i uppgifter uppdelade efter sysselsättningsgrad har vi gjort två alternativa kalkyler efter storleken på inkomst. I ett alternativ har vi räknat med den genomsnittliga arbetsinkomsten för kvinnor med en lägsta arbetsinkomst på 20 000 kronor 1979. Detta skulle leda till ett samhällsekonomiskt överskott på mer än 9 000 kronor per plats och år om man i övrigt godtar Es och Zs kalkyler. Utgår man i stället från den genomsnittliga arbetsinkomsten för samtliga kvinnor som har förvärvsarbetat någon gång under året blir nettotillskottet per plats och år drygt 2 000 kronor.

Es och Zs kalkyler utgår från en diskonteringsränta på 8 procent. Eftersom vi tycker detta är ett högt krav har vi

prövat kalkylens känslighet om man i stället skulle räkna med 4 procent diskonteringsränta. Med denna lägre räntesats skulle nettotillskottet per plats och år öka med cirka 2 000 kronor.

Med några räkneexempel har vi visat hur enbart rimligare löneantaganden för den frigjorda arbetskraften påverkar kalkylresultatet. Eftersom vi också har andra enligt vår mening, grava invändningar mot Es och Zs kalkyl, hävdar vi emellertid inte att det sifferresultat vi angett är det korrekta samhällsekonomiska nettot. Kommunförbundet gör för närvarande en allmän studie av vissa aktuella frågor inom barnomsorgen. Som en del i detta projekt ingår en samhällsekonomisk studie av barnomsorgen. När den blir klar kan vi göra en kvantitativ bedömning av Es och Zs resultat.